

En call-girl central i ørkenen?*

af Adam Bülow-Jacobsen

*Lejren ved Domitiane Latomia - Kaine Latomia, nu om dage Umm Balad,
fotograferet under udgravningen i 2002 (AB-J)*

Prostitution i den romerske verden har længe været genstand for forskning, og er blevet studeret både ud fra tekster og arkæologiske fund. I de seneste år er et nyt sæt kilder kommet til, nemlig ostraka fra Ægyptens østlige ørken. I en væsentlig artikel¹ har Héléne Cuvigny vist hvordan det fungerede i de små *praesidia* langs karavanevejene mellem Nilen og Det røde Hav, hvor et mindre antal soldater lejede en pige, sikkert en slave, for en måned til deling. En repræsentant for garnisonen var ansvarlig overfor

---

*. Denne artikel er en oversat og bearbejdet version af mit indlæg 'Call-girls in the Quarries' på den 29. Internationale Papyrologkongres, Lecce, 28/7-3/8-2019. Dette indlæg vil formentlig blive publiceret i kongressens *Acta* i noget nær sin oprindelige form.

1. 'Les femmes tournantes', *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 172, 2010, 159-166.

pigens ejer som ἐπίτροπος, både for pigens sikkerhed og for betalingen til ejeren. Han har muligvis også været ansvarlig for administrationen på lokalt plan, altså opkrævning af de enkeltes bidrag, men det ved vi ikke noget om. Betalte de per gang eller bidrog de med et engangsbeløb til de 60 drachmer, som det oftest kostede at leje sådan en pige for en måned? Vi ved det ikke, for i modsætning til aftaler med ejerne, der foregik per brev, krævede det lokale arrangement jo ikke skriveri. Denne dokumentation findes i ostraka fra Didymoi og Krokodilo, og der er mere i de endnu upublicerede tekster fra Dios og Xeron Pelagos.

På Mons Claudianus, det store kejserlige stenbrud, var det ganske anderledes. I de mange tusinde ostraka der er fundet der, er der kun et enkelt privat regnskab, hvor prostitution nævnes.² 1 drachme 1 obol kunne synes ret dyrt for folk der tjente 47 drachmer om måneden, og også sammenlignet med de 2 as, som vi kender til fra Pompeii. Så vidt jeg ved, er der ikke andre priser i vore ostraka fra Mons Claudianus. Man kan spekulere over denne mangel på dokumentation fra Mons Claudianus, som kan skyldes et arkæologisk tilfælde, eller måske at stenhuggerne var for trætte om aftenen.

Men så er der Δομιτιανή Λατομία, senere, efter Domitians *damnatio memoriae*, omdøbt til Καινή Λατομία, nu om dage kaldet *Umm Balad*. En beskrivelse af stedet og lidt om dets historie kan findes i et indlæg, som jeg holdt ved den 28. papyrologkongres.³

Udgravningen gav omkring 800 ostraka, hvoraf en stor del er private breve, og en udgave er under forberedelse. I udgaven har jeg et afsnit kaldet 'Breve angående kvinder', som er skrevet til eller af (for?) kvinder, og som ofte lader mig i tvivl om, hvad der egentlig foregår. Hvem er disse kvinder, og hvad laver de i ørkenen? De er ikke almindelige prostituerede, sådan som vi kender dem fra garnisonerne længere sydpå. De har tydeligt en egen vilje og bliver ofte kaldt 'søster', hvilket skulle udelukke at de var slaver. I nogle tilfælde er der tale om en 'mand', som kan have været en ægteemand eller en alfons, eller begge dele på en gang. I et tilfælde er der en mor, som tydeligt også var sin datters forretningsfører. Nogle (mange? alle?) af disse kvinder må have været

---

2. O.Claud. inv. 4110 (upubliceret): εἰς βεινήσαι ὅα- (til at bolle 1 drachme 1 obol).

3. Adam Bülow-Jacobsen, 'The Ostraca from Umm Balad', *Proceedings of the 28th Congress of Papyrology, Barcelona 1-6 August, 2016*, (Barcelona, 2019), 525-533. <https://repositori.upf.edu/handle/10230/41902>

sex-arbejdere, men det er ikke helt enkelt at sige på hvilken basis de arbejdede. Sommetider er der tale om penge, men lige så ofte om følelser, eller ligefrem kærlighed. Sådanne udtryk for følelser kender vi også fra om rådet længere sydpå, hvor piger som Julia og Tiberia skriver sådanne breve,⁴ men der kender vi lidt til deres familieforhold og de mænd de skriver til. I Kaine Latomia er både kvinder og mænd iøvrigt ukendte, og vi ved ikke hvor brevene kom fra. Det mest sandsynlige gæt er, at brevene blev sendt fra Mons Porphyrites, det store kejserlige porphyrbud, der lå ret tæt på Kaine Latomia, og at det var her, disse kvinder var stationeret.

Jeg har udvalgt fire breve, der nogenlunde klart illustrerer, hvad det hele måske drejer sig om. Disse breve er skrevet i en rimeligt god håndskrift, men med en ret forvirret syntax og er temmelig sikkert dikterede. Den der nogensinde har prøvet at skrive et brev for en analfabet, vil vide hvad jeg mener.

O.KaLa. inv. 742⁵ *Tahor til Cassius hendes broder og herre, hilsen. Du skal vide, at da du sendte besked til min mor "send hende ud", og min mor sagde det lille ord til mig "gå", så tog jeg afsted med det samme uden vand og sko. Men du bekymrede dig ikke om mig og sendte mig afsted i den sjette time. Hvorfor gjorde du ikke det med det samme? Men nu har du et pigebarn (κοράσιον) ... Send min mor ti kollyria (formentlig øjensalve eller sminke).*

Situationen her er nogenlunde klar: Cassius må være i Kaine Latomia, hvor brevet er fundet og Tahor formentlig på Porphyrites. Han har sendt besked til hendes mor, som synes at have bestyret datterens dyd, og moren indvilger. Pigen skynder sig afsted, uden vand og sko, hvis vi skal tro hende. Den korteste vej fra Porphyrites til Kaine Latomia over bjergene er 13-15 km – det har vel taget omkring fire timer at gå. Da hun ankommer til Kaine Latomia, altså et par dage efter at Cassius havde skrevet, har situationen ændret sig, fordi Cassius i mellemtiden har fundet sig en slave-prostitueret, κοράσιον, og ikke længere er interesseret, så han har bare sendt hende hjem igen. Når hun beklager sig over, at han har ladet hende vente, kan det skyldes at hun blev sendt afsted i middagsheden og skulle skynde sig, for at nå hjem inden solnedgang. Penge nævnes ikke, med mindre de ti *kollyria* har noget med det at gøre. Ihvertfald må der have været noget, der gjorde at moren fandt det ulejligheden værd at sende pigen

---

4. Se fx O.Krok. II 202.

5. Den græske tekst og et billede følger nedenfor i appendix.

afsted. Det bliver klart fra teksten, at Tahor regner sig selv for noget andet og bedre end en *κοράσιον*, en slavetøs.

Næste eksempel, inv. 85,⁶ gør det til gengæld helt klart, at der var penge på spil, og vi får oven i købet at vide, hvor meget. *Thinosiris hilser sin herre Ptolemaios. Gennem Nikanor sendte du mig 8 drachmer, og jeg modtog dem ikke fra ham indtil jeg kommer (?) og jeg er ked af at du er så lidt generøs. Jeg er kommet ved en tidligere lejlighed og du ville ikke give mig en stater til for at jeg kunne blive en dag til, og du ville ikke give mig den, fordi du ikke elsker mig. For hvis du elskede mig, ville du have givet mig den. Det er derfor, jeg ikke ville komme, fordi du sendte mig to. Hvis du vil have at jeg skal komme, så send én til stater for min mands skyld. Hvis du vil have at jeg skal komme, så giv én til. Hvis jeg havde den, så ville jeg give ham den, for at komme til dig, min 'broder'. Jeg håber du har det godt, 'broder'.*

Også her er det ret tydeligt at brevet må være blevet dikteret til en skrivekyndig. Ptolemaios må have været i Kaine Latomia og pigen, Thinosiris, sandsynligvis på Porphyrites. De er tydeligt mødtes tidligere til et lignende arrangement, og Ptolemaios har været 'ugenerøs', fordi han ikke ville betale en *stater* mere for endnu en dag. Stakkels Ptolemaios må været blevet noget forvirret af al den snak om at elske, for han troede vel at det var nok at betale den pris der blev forlangt. Under alle omstændigheder må han vel have været tilfreds med hende, siden han har bedt hende komme igen. Prisen, 4 drachmer eller en *stater* om dagen, ville iøvrigt give 120 drachmer om måneden, hvis pigen arbejdede hver dag, hvad hun sikkert ikke gjorde. 120 drachmer om måneden er det dobbelte af de 60 drachmer, som ejeren af en slavepige normalt tjente på hende i garnisonerne længere sydpå.

Her kommer der så et brev fra en alfons til en pige, der må have været i stald hos ham. Også her tænker jeg, at brevet kommer fra Porphyrites, og at pigen var i Kaine Latomia. Hun er formentlig blevet sendt derover udlejet for en periode, og har så involveret sig i en anden affære, som alfonsen ikke er tilfreds med.

O.KaLa. inv. 820. *Sornatius til Didyme, hans søster, hilsen. Jeg får kvalme af at høre om dine affærer. Er du så rig, at du kan arbejde med tab og gøre som du vil? Jeg bebrejder dig det ikke. Du er en luder. Efter hvad vi hører kommer karavanen i overmorgen, så kom her, så han også kan godkende dig og give dig det (pengene). Find ud af*

---

6. Allerede tidligere offentliggjort i *AIGIS* <http://aigis.igl.ku.dk/aigis/FSP70/ABJ-escort.pdf>

hvad Peteesis siger til dig om pengene. Farvel. (og så, indsat hvor der var plads:) Jeg har modtaget brødet.

Sornatius må have hørt, at den langsomme karavane fra Nildalen med forsyninger var undervejs. Den skulle først passere Kaine Latomia før den kom til Porphyrites, og han beordrer Didyme til at følges med den tilbage til Porphyrites. Måske hun havde forelsket sig og han har travlt med at få hende tilbage i stalden til brug for en anden kunde. Måske han i en eller anden grad var hendes mand, siden han kalder hende 'søster', men det kan selvfølgelig ikke udelukkes, at hun var hans søster. Efter at have bebrejdet hende at hun gør som det passer hende, følger bemærkningen om at hun er en luder. Måske Sornatius har glemt et ord mellem de to halvdele af den sætning. Mener han, at han ikke bebrejder hende, for man kan ikke forvente andet af en luder? Eller at han ikke bebrejder hende at hun er en luder? Eller måske skal vi underforstå et 'men'. I så fald må vi forstå 'jeg bebrejder dig intet, (men når du opfører dig sådan, så) er du en luder.' Ordet, der bruges, er *πορνή*, som er sjældent i papyrusteksterne, og jeg har faktisk kun fundet to andre eksempler.⁷ Det grove ord må være brugt med hensigt. Det normale ord for en prostitueret slavepige er *κοράσιον*, eller sommetider *παιδίσκη*, og *πορνή* må betyde en fri kvinde, der, mere eller mindre af eget valg og mod betaling, tager hvemsomhelst. Dette i modsætning til kvinder, der blev lejet ud for lidt længere perioder, ofte af deres mand. Man kunne tænke sig, at Didyme var lejet ud med sådan en aftale og så havde involveret sig med en anden. Blandt teksterne fra Didymoi⁸ er der en kontrakt, hvor en mand udlejer sin kone, på betingelse af at hun kun må ligge med kontrahenten. Han må altså ikke fremleje hende som prostitueret.

Til sidst er der en tekst, hvor der ikke synes at være tale om prostitution, eller ...

O.KaLa. inv. 304. Kyrathous til hendes bror Demas, hilsen. Du skal vide, at jeg har stor lyst til at komme til dig, men jeg er syg. Siden du forlod mig har jeg været syg. Så lad være at tage fri nu, for jeg kan ikke komme. Dengang, før jeg skrev ... som du elsker ... og husk vor kærlighed. Farvel.

---

7. BGU IV 1024 og P.Oxy. III 528.

8. O.Did. 406.

Umiddelbart synes der at være tale om et par, hvor manden arbejder i Kaine Latomia, mens hun bor på Porphyrites. Han har foreslået at tage fri så de kan være sammen. En fræk week-end i Kaine Latomia?⁹ Kvinden skriver at hun er syg og har været det siden de sidst sås. Er det en skæv hentydning til at han har 'foræret' hende en eller anden dårlighed, eller for at forklare, at hun ikke bare har sit månedlige? Hvor om alting er, og selvom der ikke nævnes penge, kan dette stadig godt være et svar på en henvendelse om et lidt længere forhold. Kyrathous kendes nemlig fra et andet brev.¹⁰ hvor en mand, der kalder hende 'søster' lykønsker hende med at være blevet gift. I det samme brev er der også tale om to *staterer*, og selvom det er uklart hvem der skylder hvem hvad, og hvorfor, så ligner det jo mistænkeligt prisen for et par dage, og vi har måske lov at spekulere på, om Kyrathous også tilhørte den højere klasse af prostituerede.

Og så til sidst, noget om alt det vi ikke ved. Hvem var kunderne, som betalte kvinderne? Deres navne tyder ikke specielt på at de var soldater, så de var nok nærmere stenhuggere. Disse arbejdere havde deres koner anbragt i Qena (Καινὴπολις) i Nildalen¹¹ og må have haft behov for kvindeligt selskab ind imellem. De blev rimeligt godt betalt – 47 drachmer om måneden for en stenhugger eller en smed – så 8 drachmer for et par dage med en dame må have været lidt dyrt, men muligt. Kvinderne synes at have været på Porphyrites eller eventuelt et andet sted i nærheden.

Hvormeget kunne kvinderne selv beholde af de penge de tjente? Vi aner det ikke, men under alle omstændigheder synes de altid at have haft en alfons eller en rufferske, som givet har taget hovedparten. Hvis vi spekulerer lidt, kan vi antage, at de tog sig betalt for omkostninger i forbindelse med transport, klæder osv. samt måske en skat på prostitution, selvom denne ikke nævnes nogen steder i ørkenen. Den afgift, kaldet *quintana*, som blev betalt i forbindelse med slavepigerne i *praesidia* længere sydpå,

---

9. Stedet er måske ikke indlysende, men den velvillige læser bør erindre, at det nærliggende ferieby Hurghada endnu ikke fandtes.

10. O.KaLa. inv. 252,

11. H. Cuvigny, 'Kainè, ville nouvelle: une expérience de regroupement familial au IIe s. è.chr.' I Olaf E. Kaper (Ed.), *Life on the Fringe. Living in the Southern Egyptian Deserts during the Roman and Early-Byzantine Periods*. Proceedings of a Colloquium Held on the Occasion of the 25th Anniversary of the Netherlands Institute for Archaeology and Arabic Studies in Cairo 9-12 December 1996 = CNWS Publications. 71 (Leiden, 1998), 87-94.

nævnes ikke i stenbrudszonen længere nordpå. I Berenike-ørkenen, altså området længere sydpå, var der også en afgift for personer der blev transporteret gennem ørkenen. Ifølge den velkendte *Koptos tarif*² kostede det 20 drachmer for en soldaterkone, mens en 'selskabspige', altså en prostitueret, kostede 100 drachmer. Selvom dette angår et nabo-distrikt tror jeg godt vi kan tillade os at bruge det som kilde, og jeg tror der må have været en hel del kvinder, der kom ind i ørkenen som soldaterkoner, men blev prostituerede når de først var der. Der er nok en del kvinder fra Østeuropa og Asien, der vil nikke genkendende til det arrangement.

Forslag til videre læsning:

Allan A.Lund, *I seng med Romerne*. Museum Tusculanum, København, 2006.

Bettina E. Stumpp, *Prostitution in der römischen Antike*, Akademie Verlag, Berlin, 2001.

---

12. I.Portes 67.

APPENDIX

Kort om udgaver af papyri og ostraka: Udgaven angiver teksten som den står i håndskriftet, mens den korrigerede tekst står i apparatet. Det er altså omvendt af hvad man normalt gør i udgaver fra flere håndskrifter. Alle diakritiske tegn, accenter og tegnsætning er udgiverens. Derudover anvendes det såkaldte Leiden-system af parenteser, som er anderledes end i epigrafik

[$\alpha\beta\gamma$] fysisk hul i teksten

$\alpha\beta\gamma$ svært læselige bogstaver

... ulæselige bogstaver.

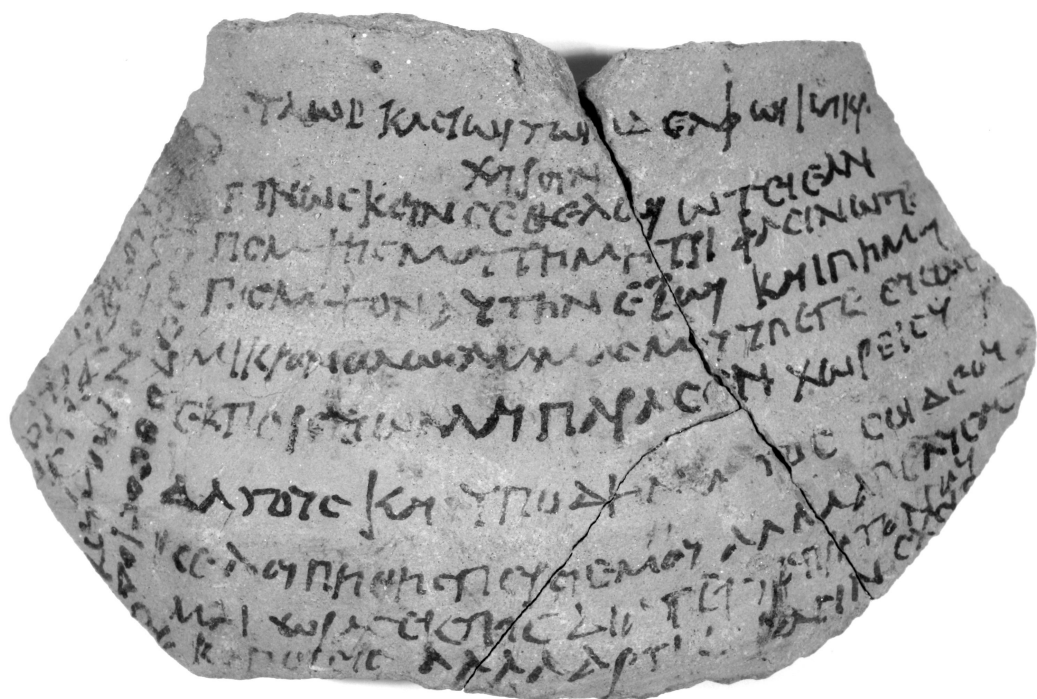
{ $\alpha\beta\gamma$ } fjernet af udgiver.

< $\alpha\beta\gamma$ > glemt af skriveren, indsat af udgiver.

($\alpha\beta\gamma$) opløst forkortelse.

Alle fotos er infrarøde og taget af AB-J.

O.KaLa. inv. 742

Ταωρ Κασίω τῶι ἀδελφῶι καὶ κρο
 χαίρειν·
 γινώσκειν σε θέλω{ι} ὅτι ἐὰν
 πέμψῃς μοῦ τῆ μητρὶ φάειν ὅτι
 5 “πέμψον αὐτὴν ἔξωι”, καὶ ἕτη μοι
 μικρὸν ὅλωσ ἀμμάς μου “ὑπεγε”, ε . φς
 ἐκπορεύομαι παρά σε{ν} χωρεὶς ὑ-
 δάτους καὶ ὑποδήματος. σοὶ δὲ οὐ-
 κ ἐλοιπήθησ περὶ μου ἀλλὰ ἀπέλυσας

10   μαι ὥρας ἕκτης. διὰ τεῖ τὸ πρῶτον οὐ-
κ ἐποίηεις; ἀλλὰ ἄρτι κ[ο]ράσιν ἔχεις

I venstre margin:

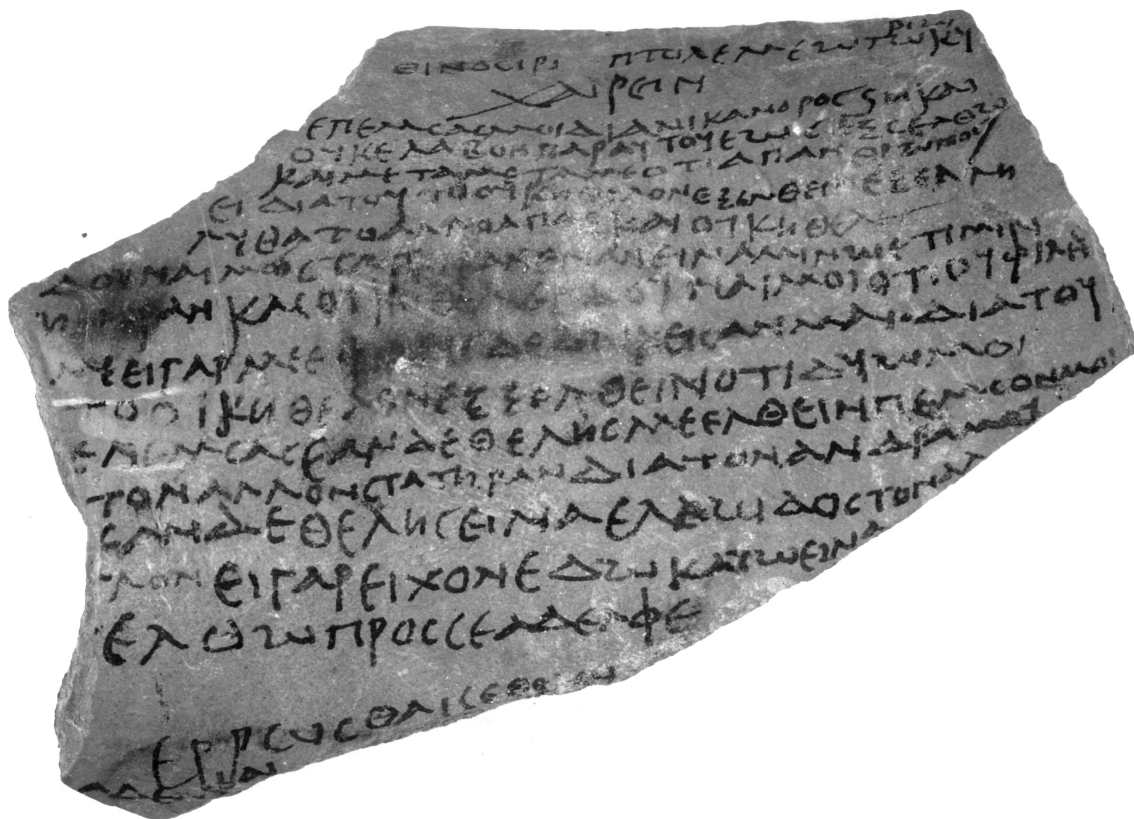
... .φσαι ὁ θεὸς ἰδομ

πέμψον τῇ μητρί

μου τὰ δέκα

15   κολούρεια

1. r. κυρίω || 3&4. r. ὅτι || 5. r. εἶπη || 6. r. ὅλως ; ὑπαγε εὐθέως || 7. r. ἐκπορεύομαι; χωρὶς || 8. r. ὕδατος; κύ || 9. r. ἐλυπήθης περί || 10. r. με; τί; πρῶτον || 15. r. κολλύρια

O.KaLa. inv. 85

Θινοσι(ρ)ι(ς) Πτολεμῶ τῷ κυρίῳ

χαίρειν.

ἔπεμκάς μοι διὰ Νικάνορος (δραχμάς) ἡ καὶ

οὐκ ἔλαβον παρ' αὐτοῦ ἕως ἐξ{c}έλθω

5 καὶ {μετα} μεταμε ὅτι ἀπάνθρωπος

εἶ. διὰ τοῦτο οὐκ ἤθελον ἐξελθεῖν. ἐξελ{λ}ή-

λυθα τὸ ἄλλο ἅπαξ καὶ οὐκ ἤθελες

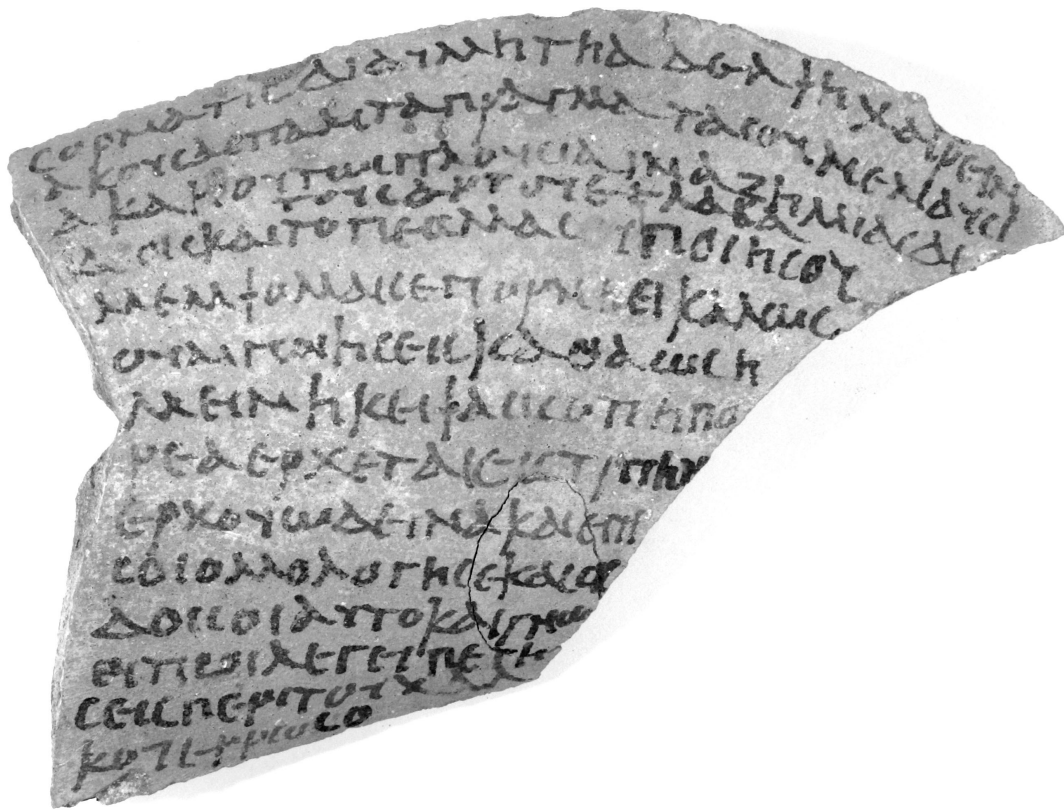
δοῦναί μοι στατήραν ἕναν εἶνα μίνω ἔτι μί(α)ν
ἡμέραν, καὶ οὐκ ἤθελες δοῦναί μοι ὅτι οὐ φιλεῖς
10 με. εἰ γὰρ με ἐφίλεις δέδωκεῖς ἄν μοι • διὰ τοῦ-
το οὐκ ἤθελον ἐξίελθεῖν ὅτι δύο μοι
ἔπεμψας. ἐὰν δὲ θέλῃς με ἐλθεῖν, πέμσον μοι
τὸν ἄλλον στατήραν διὰ τὸν ἄνδρα μου.
ἐὰν δὲ θέλῃς εἶνα ἔλθω, δὸς τὸν ἄλ-
15 λον. εἰ γὰρ εἶχον, ἔδωκα (αὐ)τῷ εἶνα
ἔλθω πρὸς σε, ἄδελφε.

en blank linie

ἐρρωσθαί σε θέλω,

ἄδελφαι.

1. ^ρ κῶ || 3. r. ἔπεμψας; ς || 5. r. μεταμε(λεῖ) (?) || 8. r. στατήρα ἕνα ἵνα μείνω || 10. r. δέδωκας ἄν μοι || 11. r. δύο || 12.
r. ἔπεμψας; πέμψον || 13. r. στατήρα || 14. & 15. r. ἵνα || 15. r. ἔδωκα ἂν αὐτῷ || 18. r. ἄδελφε

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15
UMM BALAD -10 AB-J 820 PCE LIMITED ENGLAND CM

O.KaLa. inv. 820

Κορνάτις Διδύμη τῇ ἀδελφῇ χαίρειν.
ἀκούσας πάντα <τὰ> πράγματά σου νενασί-
ακα. ἢ οὕτως πλουσία <εἶ> ἵνα ζημίαις δι-
3α   τοὺς ἄρτους ἔλαβα
δοῖς καὶ τὸ πείσμα σου ποιῆς; οὐ
5   μέφομαί σε. πορνὴ εἶ. καλῶς
οὖν ποιήσεις, καθὰ ὡς ἦ-

μειν ἤκει φάσις ὅτι ἡ πο-

ρέα ἔρχεται εἰς τρίτην,

ἔρχου ὧδε ἵνα καὶ ἐπί

10 σοὶ ὁμολογήσει καὶ συ

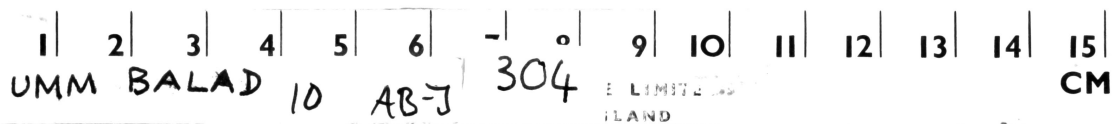
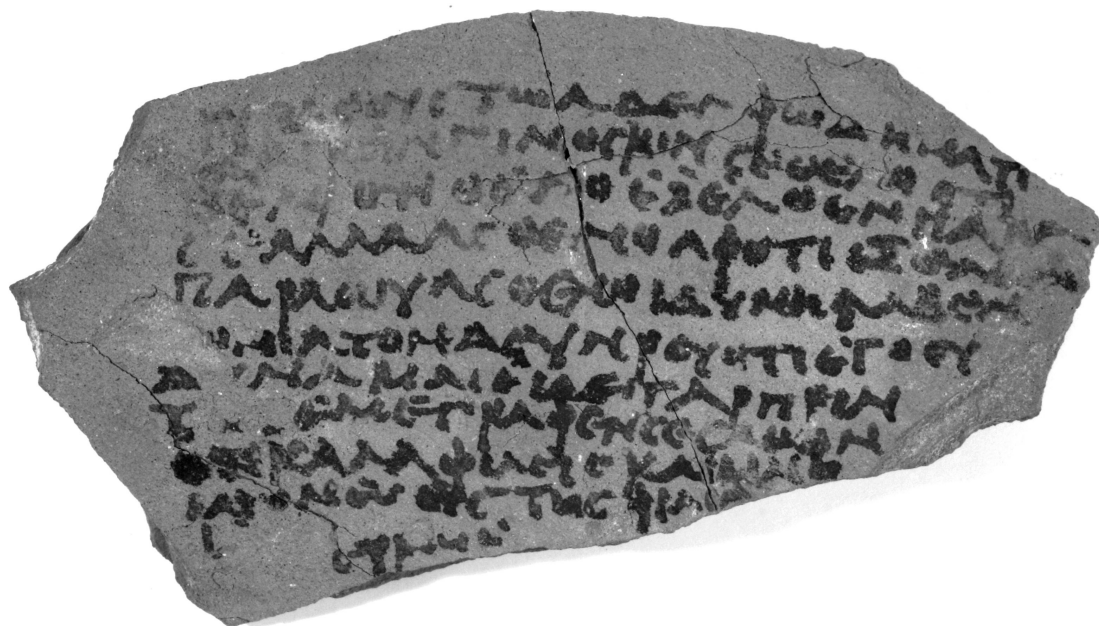
δοῖ σοὶ αὐτό, καὶ γινώ-

θῆ τί σοὶ λέγει Πέτη-

σεισ περὶ τοῦ χαλ-

κοῦ. ἔρρωσο.

3α. γ. ἄρτους || 7-8. γ. πορεία || 10. γ. ὁμολογήσει; σοὶ || 12-13. γ. Πέτησις

O.KaLa. inv. 304

Κυραθοῦς τῷ ἀδελφῷ Δημάτι
χαίρειν. γινώσκιν σε θέλω ὅτι
δεινὸν θέλω ἐξελθεῖν παρά
σε ἀλλὰ ἀσθενῶ. ἀφ' ὅτι ἐξῆλθον
5 παρά σου ασθενῶ. ἰδ(ο)ύ, μὴ λάβε{ν}
[κ]ομιᾶτον δευ{ν}ρο{υ} ὅτι ἐγὼ οὐ
δύναμαι. ἐκεῖ γὰρ πρὶν
τοῦ ἐμὲ γράφειν σε κακὸν
οὔτε καλὰ φιλεῖς καὶ μνη-
10 μονεύεις τῆς φιλίας
ἔρρωσθ

2. r. γινώσκειν || 3. r. δεινὸν θέλω ἐξελθεῖν || 4. r. ἀσθενῶ ἀφ' οὗ ἐξῆλθον || 5. r. ἀσθενῶ || 6. r. ἐγὼ || 8. r. γράφειν